

הגדר ההלכתי של שני האדרים*

הרב דוד קב

לע"נ מו"ר הגאון ר' חיים יעקב בן ר' ישראל אלעזר זצ"ל

כתב בשו"ע או"ח סימן נ"ה סעיף י' וז"ל:

"אם נער אחד נולד בכט' לאדר ראשון משנה מעוברת ונער אחד נולד באדר שני באחד בו, ושנת יג' אינה מעוברת, אותו שנולד בכט' לאדר ראשון צריך להמתין עד כט' לאדר בשנת יג' להיות בן יג' שנה, ואותו שנולד אחריו באדר השני יהיה בן יג' שנה כיון שהגיע אחד באדר של שנת יג'."

וברמ"א שם הוסיף וז"ל:

"ומי שנולד באדר ונעשה בר מצוה בשנת העיבור, אינו נעשה בר מצוה עד אדר שני." עכ"ל (והוא מתש' מהר"י מינץ סימן ט"ו).

והקשה המג"א (בס"ק י') על המחבר דמשמע מדבריו דאם שנת יג' מעוברת אותו שנולד באדר ראשון נעשה בן יג' באדר ראשון [מדהעמיד דשנת יג' אינה מעוברת] דמאי שנא ממי שנולד בשנה פשוטה שאינו נעשה בר מצוה עד אדר שני, כמו שכתב הרמ"א בהג"ה ? א"כ מי שנולד באדר ראשון - אמאי נעשה בר מצוה באדר ראשון, הלא מ"מ אשתקד היתה שנה פשוטה ונעשה בן יב' שנה באדר סתם, ואפי' כשתמלא שנה מאז הרי יהא זה רק באדר שני, דהא שנת היג' המעוברת היא שנה של יג' חדש ! וע"כ הסיק להלכה שאפי' אי נולד באדר ראשון ושנת היג' מעוברת, לא יהא בר מצוה אלא באדר שני, ומש"כ המחבר דשנת יג' אינה מעוברת מילתא דפסיקא נקט. ע"כ. [אמנם דברי המג"א תמוהים, שהרי כל יסוד קושייתו הוא מדברי הרמ"א ומרא דהאי דינא הוא מהר"י מינץ, והוא גופא כתב שמי שנולד באדר ראשון ושנת היג' מעוברת יהיה גדול באדר ראשון].

* פורסם לראשונה בכתב העת "בלכתך בדרך", אדר תשנ"ה, יו"ל ע"י תלמידי ישיבת "כרם ביבנה", עמ'

והנה במ"ב שם (ס"ק מ"ה) הביא בשם כנה"ג ועוד פוסקים וז"ל: "מי שנולד ביום ראשון בר"ח כסליו והיו אז ב' ימים ר"ח [היינו שנולד בל' חשוון], ובשנת יג' היה חשוון חסר וכסליו אינו אלא יום אחד ר"ח, אעפ"כ אינו נעשה בר מצוה עד ר"ח כסליו." עכ"ל. ופשוט דהטעם הוא משום דיום הלידה אינו קיים באותה שנה, ולומר שיהא בר מצוה ביום כט' חשוון א"א, דאכתי לא אתי זמנו. וא"כ צ"ע, מ"ש משנה מעוברת דפסק השו"ע שהנולד בשנה מעוברת באדר שני ושנת היג' שנה פשוטה אין מאחרין לו את בר המצוה לניסן, אלא מתחייב במצות באדר סתם. כלומר, מ"ש שנה מעוברת מחודש מעובר ?

וכדי לישב את כל הנ"ל נקדים הא דסנהדרין (יב.):

"ת"ר, אין מעברין את השנה לפני ר"ה, ואם עברה אינה מעוברת. אבל מפני הדחק מעברין אותה לאחר ר"ה מיד, ואעפ"כ אין מעברין אלא אדר." וע"ש בתוד"ה אין מעברין שכי וז"ל: "וכל שאר החדשים אין מעברין, דכתיב 'לחדש שנים עשר הוא חדש אדר', ואי מעברין אחד משאר החדשים לא הוי אדר שנים עשר." עכ"ל. משמע מתוסי' שאם הי' אפשר לעבר חדש אחר, והיו מעברין למשל את אלול, הרי שר"ה ויוה"כ וסוכות יחולו באלול שני ולא בתשרי שאחריו, משום שבתורה לא נאמר תשרי אלא החדש השביעי, ובכה"ג אלול שני הוא השביעי. [כן משמע מדאמר, "ואי מעברין אחד משאר החדשים לא הוי אדר שנים עשר." וכך גם אם נעבר את אלול, תשרי יהא שמיני.]

אבל ביד רמ"ה שם (ד"ה תנו רבנן) משמע דאפילו אם נעבר את אלול יחולו ר"ה ויוה"כ בתשרי, דז"ל: "ומפני מה אין מעברין אותה קודם ר"ה ? שלא יאמרו אלול באלול עברו ואתי מינה חורבא דאתי לזלזלא בר"ה ובסוכות ולמיכל ביוה"כ וכו'." משמע להדי' שאפי' אם יעברו לאלול, ר"ה יוה"כ וסוכות יחולו בתשרי דאלי"כ מאי חורבא נפיק, והלא אפי' אי עברו לאלול - הרי ר"ה באלול שני הוא ! ודו"ק. ודבר זה תמוה הוא מאד, דבתורה חדש "השביעי" כתיב ולא תשרי.

והי' נראה לפרש בזה, דתוסי' והיד רמ"ה פליגי בגדר עיבור שנה. תוסי' ס"ל שעיבור פירושו הגדלת השנה ע"י הוספת חודש, כלומר שהשנה היא יג' חדשים, והיד רמ"ה ס"ל שפירושו הארכת החדש המעובר (וממילא תהא השנה ארוכה יותר), כלומר שבמקום חדש של לי יום יהא חדש של סי יום. ולפי"ז אפי' אם נעבר את אלול, אין פירוש הדבר

דאיכא אלול ראשון שהוא חדש הששי, ואלול שני שהוא החדש השביעי, ותשרי שהוא החדש השמיני, אלא יש כאן אלול אחד בן סי יום.

אבל אי"א לומר כן דהרמ"ה גופיה כ' (יב: ד"ה גופא, גבי הא דאין מעברין את השנה ביום ל' של אדר) וז"ל: **"דלא אשכחן ירחא טפי מתלתין יומין, והיכי תיסוק אדעתין דלעביד ירחא בר שתין יומין וכו'."**

ואשר על כן צריך לפרש לרמ"ה שאין מאריכין את החדש המעובר וגם לא מוסיפין עוד חדש, אלא שאותו חדש שמעברין חוזר על עצמו, ואינו עוד חדש בפני עצמו; ומשום הכי, אילו היו מעברים את אלול - היו גם אלול ראשון וגם אלול שני שניהם החדש הששי, ותשרי החדש השביעי, וא"כ שפיר ר"ה ויוה"כ וכו' נוהגים בתשרי. אלא דאכתי צריך ביאור לדעת היד רמ"ה מדוע מעברין רק את אדר, דכפירוש התוס' מהפסוק אינו יכול להסביר, כמבואר לעיל דחולק עליו ולא ס"ל שיהא אדר היג'. וע"כ צ"ל דטעמו משום הגזירה וכדלעיל או משום דברי המכילתא (בא פרשה ב'): **"ר' נתן אומר: שמור את חדש האביב, חדש הסמוך לאביב אתה מעבר, ואיזה זה? הוי אומר זה אדר וכו'."** היוצא מדברינו דאיכא מחלוקת יסודית בין התוס' לבין היד רמ"ה. דלתוס', כשמעברין את השנה ואיכא ב' אדרים, אדר ראשון הוא היב' ואדר שני הוא היג', משא"כ ליד רמ"ה, גם אדר שני הוא חדש יב'.

והנה לשיטת היד רמ"ה מבואר היטב ההבדל בין חדש מעובר לשנה מעוברת, דשנה מעוברת היינו שחוזרים ומונים את חדש אדר ותרוייהו הוו חדש יב', משא"כ בחדש מעובר שמוסיפין יום. וע"כ אם נולד בשנה מעוברת באדר שני, ובשנת היג' השנה פשוטה, יהיה בר מצוה באדר, משום שנולד בחודש יב' ונעשה בר מצוה בחדש יב', משא"כ בחדש מעובר, לומר שיהא בר מצוה בכט' אי"א דאכתי לא מטי זימנא, ואם לי לא קיים ע"כ זמנו בא' לחודש הבא.

אך אכתי צריך עוד לבאר מדוע שלא נגיד שגם יום ל' חוזר על עצמו. ונראה לחלק, שבשנה מעוברת ההוספה היא על ידינו (ע"פ ב"ד או חשבון השנים), וא"כ יש סברא לומר שהחדש חוזר על עצמו [ואין בכוחנו לקבוע ולהוסיף עוד חדש], משא"כ חדש מעובר הוא עפ"י הלבנה, ואי לא חזינן את הלבנה ממילא החודש מתארך להיות ל' יום. ולפי"ז מיושבת נמי תמיהת המג"א שהבאנו לעיל, שהרי גם אדר ראשון וגם אדר שני שניהם חשובים כהחדש היב', וא"כ הנולד בחדש היב' בשנה פשוטה ושנת היג' מעוברת יכול להיות בר מצוה באדר ראשון, שהלא גם הוא חשוב כחדש יב'.

וא"כ, צריך טעמא אמאי פוסק הרמ"א (שיסודו הוא מהר"י מינץ) שיהא בר מצוה באדר שני ? וצ"ל דהוא דס"ל שאדר שני הוא עיקר שהוא סמוך לניסן, כהא דחזינן גבי קריאת המגילה [עי' מגילה ו:], משא"כ להנולד בשנה מעוברת באדר ראשון, אפי' דהוא ג"כ החדש היב' לא מתחשבים באדר הסמוך לניסן, אלא אדר ראשון עיקר, שסוף דינו כתחילת דינו. אלא שהמג"א למד כשי' התוס' שעבור שנה פירושו הגדלת השנה ע"י הוספת חדש, והיא שנה בת יג' חדשים, וממילא מקשה כדלעיל דבעי שנה תמימה בת יג' חדשים מאז שנעשה בן יב'. אך צ"ל שהרמ"א ומהר"י מינץ ס"ל כיד רמ"ה, ודו"ק.

והנה שיי' המהר"י מינץ לגבי יארציי"ט הוא דאזלינן בתר אדר ראשון. ולכאוי קשיא מיניי דידי, דמאי שנא לגבי יארציי"ט דאזלינן בתר אדר ראשון, ולגבי בר מצוה אזלינן בתר אדר שני ? ותירץ בני הר"ר אליהו שיחי' דלגבי יארציי"ט אמרינן דאין מעבירין על המצות [וכדאמרינן במגילה שם, וכאן אין מקום לומר דמסמך גאולה לגאולה, ודו"ק], וכשהגיע אדר ואפי' ראשון נוהגין בו יארציי"ט. אבל לגבי בר מצוה אכתי לא אתי זמן חיובא ודו"ק, ואין מעבירין על המצוות.